

РАННЄ ДИТИНСТВО У СВІТІ

Вікторія Рагозіна

м.Київ

Метою статті є огляд стану раннього дитинства у різних країнах п'яти континентів світу: розвинених, таких, що розвиваються і країн з перехідною економікою. Аналізуються підходи держав у розвитку першої ланки у системі дошкільля країн світу - навчання і виховання дітей раннього віку. Виділяються типи дошкільніх установ державної і приватної форм власності, визначається вік дітей, охоплених дошкільньою освітою, а також освітні моделі, характерні для цих країн.

У результаті аналізу законодавчих документів країн, аналітичних доповідей на сесіях ООН про стан розвитку галузі на межі XX - XXI століть, досліджень науковців, зроблено висновки: підвищення соціально-економічного рівня країни збільшує і розширює можливості дітей у їх виживанні, охороні здоров'я, навчанні і розвитку з самого народження. Державна освітня політика країн-учасниць ООН визначається стратегіями міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ), націлених на забезпечення прав дітей щодо їх повноцінного життя. Реалізація завдання – досягнення благополуччя дитини у ранньому віці, а саме: задоволення її біологічних, психічних і соціальних потреб досягається комплексними зусиллями держави, різних соціальних інституцій – установ, суспільних організацій, фондів, батьків.

Ключові слова: ранній вік, країни континентів, дошкільня освіта, забезпечення благополуччя дитини.

Viktorija Ragozina. EARLY CHILDHOOD IN THE WORLD

The aim of the article is a review of the state of early childhood in different countries of the five continents: developed countries, developing countries and countries in transition. The article contains the analysis of approaches used by the countries considering the development of the first step in the educational system, which

is the early childhood education. The types of pre-school institutions of state and private property, the age of pre-schoolers, and also the common educational models in these countries are defined.

As a result of the analysis of legislative documents of the countries, analytic reports at the UN sessions about the state of the development of the field on the verge of the 20th and 21st centuries, and scientific studies, the following conclusions were made: the rise of social and economic status of a country increases and expands the opportunities of children in their survival, healthcare, education, and growth since the moment of birth. State education policy of the countries is defined by the strategies of international organizations (UN, UNESCO, UNICEF), the aim of which is to provide children with their rights to life of full value. The implementation of this task aims to reach the state of child's welfare in the early age, which includes the contentment of the biological, psychological, and social needs achieved by the complex effort of the state and various social institutes – agencies, social organizations, funds, parents.

Keywords: *early age, countries by continent, pre-school education, child welfare.*

Целью статьи является обзор состояния раннего детства в разных странах пяти континентов мира: развитых, таких, которые развиваются, и стран с переходной экономикой. Анализируются подходы государств в развитии первого звена в системе дошколя стран мира - обучение и воспитание детей раннего возраста. Выделяются типы дошкольных учреждений государственной и частной форм собственности, определяется возраст детей, охваченных дошкольным образованием, а также образовательные модели, характерные для этих стран.

В результате анализа законодательных документов стран, аналитических докладов на сессиях ООН о состоянии развития отрасли на рубеже XX - XXI веков, исследований ученых, сделаны выводы: повышение социально-экономического уровня страны увеличивает и расширяет возможности детей в их выживании, здравоохранении, обучении и развитии с самого рождения. Государственная образовательная политика стран-участниц ООН определяется стратегиями международных организаций

(ООН, ЮНЕСКО, ЮНИСЕФ), нацеленных на обеспечение прав детей, касающихся их полноценной жизни. Реализация задачи - достижение благополучия ребенка в раннем возрасте, а именно: удовлетворение его биологических, психических и социальных потребностей достигается комплексными усилиями государства, различных социальных институтов - учреждений, общественных организаций, фондов, родителей.

Ключевые слова: *ранний возраст, страны континентов, дошкольное образование, обеспечение благополучия ребенка.*

Проблема раннього дитинства на межі ХХ-ХХІ століття набула особливої значущості. Про це свідчить прийняття ООН, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ документів (Декларація прав дитини (1959), Конвенція про права дитини (1989), Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей (1990), документ спеціальної Сесії ООН в інтересах дітей «Світ, сприятливий до дітей» (2002), проект «Освіта для всіх» (ОДВ) (2000), спрямованих на забезпечення країнами світу прав і свобод дітей, створення належних умов для їх повноцінного фізичного, соціального й духовного розвитку. У Конвенції про права дитини під «*раннім дитинством*» розуміються усі діти молодшого віку: в момент народження і у немовлячому віці; у дошкільні роки, а також у період підготовки до школи та зазначається про особливий статус дітей даного віку, які потребують особливих умов для досягнення їх благополуччя – їх біологічних, психологічних і соціальних потреб. Про виконання взятих на себе обов'язків країнами періодично повідомляється на сесіях і засіданнях міжнародних організацій. Так, у Всесвітній доповіді по моніторингу ОДВ (2007) було зазначено, що більшість дітей до 3-річного віку у світі не охоплено програмами освіти і виховання дитини Global Monitoring Report (2007), a solid foundation. Education and early childhood education: Education for All. UNESCO <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001477/147794r.pdf>> [4] – це є результатом, як зазначається Комітетом по правам дитини, недостатньої уваги країн до дітей молодшого віку, до розробки законів, програм, які реалізують їх права впродовж цього періоду. Report of the Committee on Human Rights. Forty-first session (2006) Geneva <<http://www.ccprcentre.org/wp-content/uploads/2012/07/N8622379ru.pdf>>

[8]. Даний висновок, насамперед, стосується країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою. Межі статті не дозволяють докладно представити стан раннього дитинства у всіх куточках світу, тому **метою статті** є огляд особливостей функціонування системи виховання дітей раннього віку на різних континентах – у країнах з різним рівнем економічного розвитку.

Розвинені країни.

Австралійський континент. Система освіти **Австралії**, що займає цілий материк, створювалась за зразком британської і такою залишається до сьогодні. Ще у 80-х роках 70 % дитячих установ були приватними, а державних не вистачало. Діти мігрантів, аборигенів, жителів бідних і віддалених районів через відсутність мовних навичок і низький матеріальний рівень родин не могли долучитися до дошкільної освіти. Melnichenko, B F (1990, p. 5, 10) 'The public education system in foreign countries at the present stage' In: *Kapitalitalicheskie and developing countries*, Proc. scientific. works, Kiev: KGPI, pp. 5-45 [11]. З 90-х років впровадження Національної стратегії розвитку раннього дитинства на період 2008-2013 р.р (в Австралії під раннім навчанням розуміється підготовка дитини у ігровій формі впродовж кількох років перед вступом до початкової школи - у 5-ть років) дозволило дітям отримувати дошкільну освіту, що фінансово компенсується державою. Слід зазначити, що освіта у дошкільному віці не є обов'язковою у окремих штатах, де підготовка дітей є турботою батьків і може здійснюється у дитячих клубах. Головне завдання освіти - надання дитині необхідних їй знань і навичок у грі, допомога у розвитку її індивідуальних здібностей. Вчителі раннього дитинства відзначаються особливим ставленням до дітей, повністю дотримуються побажань батьків і не приймають будь-яких рішень стосовно дитини без обговорення з ними. Bidyuk, N., Hlushok, L. (2011, p. 191-194) 'Modern trends in preschool education in Australia' *Comparative vocational education*, № 2, pp.189-195 [1].

У системі дошкільної освіти працюють дитячий садок, сімейний дитячий садок, підготовчі садки (один рік до школи), ясла (в окремих штатах), що є приватними і державними і опікуються дітьми від 3-4-х до 5-ти років (у більшості штатів від 4-х); приватні ж садки приймають дітей немовлячого віку.

У сімейних (до 4-5-ти дітей) і приватних (до 60-ти дітей) закладах зміст навчання повністю визначається педагогами і погоджується з спеціальними представниками. Він може варіюватися і включати перегляд дитячих телепередач, спів, читання, слухання казок та ін. види художньо-естетичної діяльності.

Дошкільна система **Нової Зеландії** охоплює дітей від народження і до 5-ти років. Практикується сесійне (тимчасове) перебування дітей у закладах чи протягом дня. Більшість дітей виховується у системі сесійних закладів і відвідують садки кілька разів на тиждень. Їх мережа розгалужена: дитячі садки з народження; центри - з 3-го віку; ігрові різновікові групи з немовлячого віку, що організуються батьками і контролюються місцевими органами; освітні центри, де проводяться окремі заняття; сімейні центри; виїзні дитячі садки для малюків віддалених і важкодоступних районів. Features pre-school education around the world (2011) <<http://www.kraskizhizni.com/baby/3-7/144-doshkolnoe-obrazovanie-raznih-stran>>>>[accessed 01 September 2014] [10]. Дошкільною освітою опікуються державні органи влади. Знаходження дітей тричі на тиждень у першій половині дня фінансується державою, додаткові години перебування дитини оплачується батьками. Дитячі заклади різняться режимом дня, кількістю і складом викладачів. Більша увага приділяється догляду за дитиною, до якого інколи додається читання книг та розглядання малюнків. Педагоги сповідують вільне виховання - дітей не змушують займатися будь-якою діяльністю, а надають матеріали для творчості. Kindergartens in New Zealand (2013) <<http://www.raznie-deti.ru/nwe-zeland/95-detskie-sady-novoy-zelandii.html>>[accessed 03 September 2014] [6].

Північна Америка. Освітою дітей в **Канаді** опікується влада провінцій (департаменти), діяльність яких координує Рада міністрів освіти Канади. Дошкільне виховання здійснюється у дошкільних закладах трьох типів: ясла (1,5-3 роки), школи для малюків (3-4 роки), дитячі садки (5-7 років). Дошкільні заклади для старших дошкільників є складовою частиною шкіл. Більшість навчальних закладів належить до приватного сектору (навіть ті з них, що розташовуються на території державних шкіл) або церковних общин. Державні

садки забезпечують тільки догляд за дитиною. У приватних ліцензійованих установах організуються ігри і заняття з дитиною (виховання може частково фінансуватися підприємствами і державою), які, однак, спрямовуються не на навчання, а на вільне самовираження і творчість дитини – ця тенденція є результатом відсутності ґрунтовних досліджень з дошкільної педагогіки, а також впливу ідей вільного виховання – з акцентом на ручну працю й ігри Melnichenko, B F (1990, p. 45) 'The public education system in foreign countries at the present stage' In: *Kapitalitalicheskie and developing countries , Proc. scientific. works*, Kiev, KGPI, pp. 5-45 [11].

Євразія. Ізраїль. Відповідно Закону про освіту (1953) дошкільним вихованням охоплено дітей від 0 до 6-ти років, однак Міністерство освіти курає тільки навчання дітей 3-5 років, хоча й сприяє вирішенню питань організації перебування у закладах дітей ясельного віку. Дитячим установам допомагають різні організації (місцева влада, жіночі організації, приватні особи) Vasylyuk, A., Rahotsinskyu, R., Yakovets, N. (2002, p. 95-96) *Modern educational system : Manual*. Nizhin, Editing and Publishing Department NDPU [3]. 96% єврейських і 50% арабських дітей знаходяться у таких типах установ: - *подовжені дитячі садки* для малюків від 6-місяців до 3-4 років (деякі заклади – з 1,5 років), з якими проводяться заняття – читання, малювання, спів, ігри, ритміка і музика. Установи знаходяться під контролем Міністерства праці та освіти, у власності жіночих товариств, приватних осіб, релігійних організацій; - *малочислені муніципальні дитячі садки* займають дітей від 3-х років у першу половину дня; - *сімейні центри-ясла* (під патронатом Міністерства праці та освіти), в яких знаходяться діти від кількох місяців до 2-3-х років. Приватні заклади опікуються дітьми менше трирічного віку, працюють до обідньої години і відрізняються від державних рівнем і якістю обладнання, кваліфікацією педагогів. Всі дитячі заклади є платними. Оплата залежить від фінансового рівня бітків і встановлюється комісією при Министерстві праці і освіти. Підготовка дітей до школи запроваджується у обов'язкових для дітей і безкоштовних *старших підготовчих групах* дитячих садків. Pre-school education in Israel (2014) <<http://nansysan.narod.ru/index3009.html>>>[accessed 01 September 2014][7]; Pre-

<http://www.jewishagency.org/JewishAgency/Russian/Aliyah/OBSHAYA-INFORMAZIA/_____ 9.htm [accessed 04 September 2014] [13].

Країни, що розвиваються.

4. Південна Америка. У Бразилії система управління освітою є досить розгалуженою: федеральний уряд опікується вищими і технічними закладами, влада 26-ти штатів – середньою ланкою, а місцеві органи - координують діяльність дошкільних установ та молодшої середньої школи. З 80-х років держава запроваджує політику, спрямовану на децентралізацію освіти, більшу взаємодію між всіма освітніми органами. Прийняті освітня реформа (1991) і Програма розвитку освіти всіх громадян проголошують рівність, якість і ефективність освіти, однак, результати їх впровадження через низку причин різного характеру на кінець 90-х років є незначними.

З 90-х років відповідальність за освіту дітей, зокрема й фінансову частину, несуть батьки. Дошкільне виховання охоплює дітей від 0 до 6-ти років, частка відвідування дітьми дошкільних установ складає всього 17,4 відсотка від загальної кількості дітей цього віку. Як вважають дослідники, рівень освіти у країні підвищиться за умови надання їй пріоритетного значення серед стратегічних напрямів розвитку країни. Vasylyuk, A., Pahotsinskyu, R., Yakovets, N. (2002, p. 120-121) *Modern educational system : Manual*. Nizhin : Editing and Publishing Department NDPU [3].

Китай є однією з найбільших у світі країн і найбільш населеною, багатонаціональною державою. Її потужний економічний розвиток у 2-гій половині ХХ століття пов'язують з розбудовою власної системи освіти, що відрізняється від Європи і США. У 80-90-х роках удосконалюється правова база освіти, приймаються ряд законів – «Про обов'язкову освіту» (1986), «Про освіту» (1996), «Про стимулювання недержавної освіти» (2002 р), Програма розвитку дітей у Китаї» (2001 р.) Kozyrin, A. N. (2007, p. 322-323), *Educational Law and educational systems of foreign countries*. Federal Center for Educational Law . Center nonfiction and Legal Studies , Moscow , Academy, 432 p . [9].

На 1990 рік кількість дітей у 170 тис. дошкільних закладах становила 20 млн. Організують дошкільні установи державні та місцеві соціальні органи, суспільні організації. основними джерелом фінансування виступає держава, якій допомагає місцева влада. Управління освітою покладено на Міністерство освіти, частину закладів контролює місцева влада. Vasylyuk, A., Pahotsinskyu, R., Yakovets, N. (2002, p. 90) *Modern educational system : Manual*. Nizhin : Editing and Publishing Department NDPU [3].

У віці 1-1,5 року діти починають відвідувати дитячі заклади, в яких створюються всі умови для розвитку здібностей дитини і виховання її у дусі національних традицій - проводяться спортивні, інтелектуальні ігри, заняття мистецтвом. Протягом дня діти долучаються до слухання платівок, хорового співу, рухливих ігор на свіжому повітрі. Paramonova, L., Protasova, E. (2005, pp. 5-6, 19) Pre-school education in China: From the experience doshk. Education abroad' Supplement to the newspaper " *First of Septembe* ", № 3 [5].

Індія є сьомою країною у світі за територією і другою за чисельністю населення, з якого 75 % проживає у сільській місцевості. Рівень життя громадян дуже низький, біля 30-ти відсотків знаходяться за межею бідності, тому з 80-х років здійснюються освітні реформи на подолання неписьменності громадян, поширення початкової освіти. З 90-х років діє державна програма сприяння розвитку дітей, яка привертає увагу громадськості до їх здоров'я, харчування, навчання і виховання. Vasylyuk, A., Pahotsinskyu, R., Yakovets, N. (2002, p. 112) *Modern educational system : Manual*. Nizhin : Editing and Publishing Department NDPU [3], одним з пріоритетів у освітній політиці стає розвиток здібних дітей, для яких відкрилися спеціальні інтернати (кількість - 280). Однак, нововведення поки що не можуть кардинально поліпшити становище галузі у Індії. Через складні соціально-економічні умови держава не може утримувати дошкільні заклади, а тому більшість дошкільних установ (школи для малюків, дитячі садки, школи Монтесорі та ін.), що знаходяться у великих містах, відвідують діти заможних батьків і ними ж утримуються. Незначною є частка дошкільних установ під патронатом благодійних організацій та державних закладів для дітей працівників підприємств. Melnichenko, V. F. (1990, p. 32) 'The public education

system in foreign countries at the present stage' In: *Kapitalitalicheskie and developing countries, Proc. scientific. works* , Kiev, KGPI , pp. 5-45 [11].

Система освіти **Ірану** ґрунтується на засадах ісламу. Дошкільна освіта ще не набула свого розвитку. Навіть після 1974 року (прийняття відповідного законодавчого документу), коли навчання у державних закладах стало безкоштовним, в них на період 1999-2000 р.р. їх відвідувало всього 252 дітей. У країні працюють державні і приватні дошкільні заклади, де дітей навчають грамоті і, головним чином, запроваджують релігійне виховання. Kozyrin, A. N. (2007, p. 392, 394), *Educational Law and educational systems of foreign countries*. Federal Center for Educational Law . Center nonfiction and Legal Studies , Moscow , Academy, 432 p . [9].

У **Туреччині** за законодавством держава має надавати освіту у навчальних закладах незалежно від статі, національності, віросповідання, національної приналежності та ін. З 1924 р. релігія відділена від держави, а школа – від релігії. Однак, дошкільні навчальні заклади у країні малочислені і знаходяться у великих містах. Їх відвідує всього 10 відсотків дітей дошкільного віку Kozyrin, A. N. (2007, p. 372), *Educational Law and educational systems of foreign countries*. Federal Center for Educational Law . Center nonfiction and Legal Studies , Moscow , Academy, 432 p . [9].

Країни Африканського континенту.

Єгипет - держава у Північно-Східній Африці з високим приростом населення, що у свою чергу створює проблеми у організації освіти (низьке охоплення освітою дітей, неписьменність більшості населення країни). Освітня система Єгипту розвивається у двох підструктурах: світській, що підпорядковується Міністерству освіти, і релігійній, яку координує Міністерство по релігійним справам. У період 80-х років дошкільне виховання було не обов'язковим, малорозвиненим, а ясла і дитячі садки існували тільки у містах. Vasylyuk, A., Pahotsinskyu, R., Yakovets, N. (2002, p. 99-100) *Modern educational system : Manual*. Nizhin : Editing and Publishing Department NDPU [3].

Сьогодні більшість дитячих закладів у Єгипті приватні, вони приймають дітей майже з народження. Однак, більшість малюків все ж відвідує садки з 2-х років, тут забезпечується догляд і майже не практикуються заняття. Організація дошкільного навчання здійснюється на зразок шкільної – діти займаються за столами, між заняттями є перерви, хоча враховуються особливості дитячого віку – маленькі учні можуть поспати у спеціальних кімнатах з матрацами на підлозі, погратися на дитячому і спортивному майданчиках. The education system in Egypt (2014) <<http://www.rus-egypt.com/sovety/deti/67-education-in-egypt.html> [accessed 02 September 2014] [12].

У **Нігерії** - найбільшій з африканських країн за кількістю населення і приросту дошкільне виховання є малорозповсюдженим, всього 3-5% дітей 3-5-річного віку відвідують приватні дитячі садки з високим рівнем оплати, що доступно тільки для заможних родин. Дошкільні заклади підпорядковуються освітній владі – Міністерству освіти. Vasylyuk, A., Pahotsinskyu, R., Yakovets, N. (2002, p. 106) *Modern educational system : Manual*. Nizhin, Editing and Publishing Department NDPU [3].

Таким чином, аналіз стану раннього дитинства на континентах, дозволяє зробити наступні **висновки**:

- відповідно до Концепції про права дитини діти мають право на виживання і здоровий розвиток, що, як зазначається у міжнародних документах, може реалізовуватися лише в умовах цілісного підходу, включаючи право на здоров'я, достатнє харчування, соціальне забезпечення, здорове і безпечне довкілля, освіту і участь в іграх. З огляду на особливості раннього дитинства стратегія «*виховання і освіта дітей молодшого віку (ВОДМ)*», яка має бути домінантною у освітній політиці країн світу, спрямовується на виживання, рост, розвиток і навчання дітей, включаючи аспекти їх здоров'я, харчування і гігієни, а також когнітивного, соціального, фізичного і емоційного розвитку, - від народження і до вступу у початкову школу в межах формальної, неофіційної і неформальної освіти. Для реалізації стратегії країнам пропонується дієвий інструментарій щодо розробки політики у галузі розвитку дитини раннього віку. Vargas-Baron, Emile. (2006) '*Pranirovanie Policies for Early Childhood Development : A Practical*

Guide'. UNICEF. UN Children's Fund. <http://www.unicef.org/ceecis/0611-ECDPolicyGuidelines_ru.pdf>[accessed 01 September 2014] [2].

- на зразок економічно потужних держав (Канада, Нова Зеландія, США та ін.), країни з слабо розвинутою індустрією та перехідною економікою почали розробляти національну політику, що регламентує діяльність у сфері розвитку дітей раннього віку (РДРВ) і передбачає об'єднані зусилля різних інституцій, які відповідають за догляд, харчування, здоров'я і освіту дітей. Шлях розвитку дошкільця у європейських країнах та США - від існування приватних дошкільних закладів до створення державної системи дошкільця, від організації догляду за дітьми працюючих сімей до освіти й соціалізації всіх дітей – проходять у розвитку РДРВ (з 1970-х років) і країни, що розвиваються. Ситуація з численістю дітей раннього віку (процентна частка дітей віком до 6 років у загальній кількості населення світу зменшилась з 17% у 1970 році до 11% у 2007 році Global Monitoring Report (2007, p.133), a solid foundation. Education and early childhood education: Education for All. UNESCO <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001477/147794r.pdf>> [4], недоїдання і хвороби малюків спричинює країни запроваджувати заходи на подолання дитячої смертності, здійснення вакцинації, організацію достатнього харчування.

- національні програми РДРВ різняться – як віком дітей, так і їх спрямованістю (догляд, охорона здоров'я, навчання та ін.). Програми охорони здоров'я більше реалізуються державами, у той час як проекти розвитку дітей проходять за підтримки міжнародних організацій, фондів. На погляд експертів ООН, більшість програм, що забезпечують небатьківський догляд і структуровану, цілеспрямовану навчальну діяльність, охоплюють вікову категорію - 4-6-ти років і, як правило, централізовано надають можливість здійснювати підготовку дітей до шкільного навчання. Програми допочаткової освіти для 3-5-ти років передбачають залучення дитини до навчального середовища. Найменше програм для категорії 3-річних дітей.

- реалізація політики РДРВ здійснюються у різних країнах у наступних формах: дошкільні заклади, підпорядковані міністерствам; приватні заклади, створені

окремими особами, суспільними, церковними організаціями; установи під контролем міських органів влади; напівприватні, що керуються окремими особами під наглядом держави. Основною моделлю дошкільного виховання у світі наприкінці ХХ століття стає модель ясел, які надають догляд і освітні послуги дітям всіх верст населення і мають національну специфіку (рівень державної підтримки, організація діяльності, розклад роботи, програми та ін.). Помітно, що у розвинених країнах (Австралія, Нова Зеландія та ін.) держава фінансово компенсує батькам дошкільну освіту дітей (повністю чи частково), окремі країни, що знаходяться у процесі індустріального розвитку, виховання і підготовку дітей до школи покладають на батьків.

- програми РДРВ у різних країнах залучають до роботи і використовують потенціал державного і приватного сектору, батьків, місцевих обшин і сімей, запроваджують підготовку вчителів до роботи з дітьми, організацію групових занять, просвітницьку роботу з надання широкої інформації різним верствам і групам населення.

Наприкінці статті можна відзначити досить строкату картину раннього дитинства у світі, що характеризується різним його статусом у країнах й відповідно, розробкою питань РДРВ і ВОДМ на законодавчому, науковому і практичному рівнях і обумовлюється політичними, соціально-економічними, культурними та ін. умовами у країнах.

Подальших розробок потребує аспект дослідження виховання дітей 1-3-х років у країнах різних типів економічного розвитку, що передбачає вивчення документів, матеріалів, концепцій міжнародних організацій, ґрунтовних наукових досліджень вчених і практиків різних країн світу, їх порівняльний аналіз і формулювання рекомендацій щодо розбудови і трансформації галузі у різних країнах.

Список використаних джерел:

1. Бідюк Н., Глушок Л. Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти в Австралії // Порівняльна професійна педагогіка. – 2011, № 2. – С.189 – 195.

2. Варгас-Барон Эмиле. Планирование политики в области развития детей раннего возраста: Практическое руководство. UNICEF. Детский фонд ООН. – 2006. - с. 133 <http://www.unicef.org/ceecis/0611-ECDPolicyGuidelines_ru.pdf>
3. Василюк А., Пахоцінський Р., Яковець Н. Сучасні освітні системи: Навчальний посібник. – Ніжин : Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2002. – 139 с.
4. Всемирный доклад по мониторингу ОДВ 2007. Прочная основа. Образование и воспитание детей младшего возраста // Образование для всех. ЮНЕСКО, 2007 <<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001477/147794r.pdf>>
5. Дошкольное образование в Китае [Текст] : Из опыта дошко. образования за рубежом / Л. Парамонова, Е. Протасова // Дошкольное образование: Прил. к газ. "ПС". - 2010. - №: 3. - С. 5-6, 19. - (Горизонтские острова).
6. Детские сады Новой Зеландии <<http://www.raznie-deti.ru/nwe-zeland/95-detskie-sady-novoy-zelandii.html>>
7. Дошкольное воспитание в Израиле <<http://nansysan.narod.ru/index3009.html>>
8. Комитет по правам ребенка. Сорок первая сессия. Женева, 9-27 января 2006 года. Замечания общего порядка. - № 7 (2005). Осуществление прав ребенка в раннем детстве) <<http://www.cccprcentre.org/wp-content/uploads/2012/07/N8622379ru.pdf>>
9. Образовательное законодательство и образовательные системы зарубежных стран /Федеральн. центр образоват. законодательства. Центр публ.-правовых исслед.; Под ред. проф. А.Н. Козырина. М.: Akademia, 2007. - 432 с. (Монографическое исследования: право).
10. Особенности дошкольного образования разных стран мира <<http://www.kraskizhizni.com/baby/3-7/144-doshkolnoe-obrazovanie-raznih-stran>>
11. Система народного образования в зарубежных странах на современном этапе / Капиталистические и развивающиеся страны / Сб. науч. трудов / Ред. кол. : Б.Ф. Мельниченко / отв. ред. / и др. – К.: КГПИ. - 1990, 144 с.
12. Система образования в Египте <http://www.rus-egypt.com/sovety/deti/67-education-in-egypt.html>

13.<http://www.jewishagency.org/JewishAgency/Russian/Aliyah/OBSHAYA+INFORMAZIA/_____+_____+9.htm

Spisok vikoristanih dzherel:

1. BIdyuk N., Glushok L. Suchasni tendentsiyi rozvitku doshkolnoyi osvity v Avstraliyi // Porivnyalna profesyina pedagogika. – 2011, # 2. – S.189 – 195.
2. Vargas-Baron Emile. Pranirovanie politiki v oblasti razvitiya detey rannego vozrasta: Prakticheskoe rukovodstvo. UNICEF. Detskiy fond OON. – 2006. - s. 133 <http://www.unicef.org/ceecis/0611-ECDPolicyGuidelines_ru.pdf>
3. Vasilyuk A., Pahotsinskiy R., Yakovets N. Suchasni osvityni sistemi: Navchalniy posibnik. – Nizhin : Redaktsiyno-vidavniy viddil NDPU, 2002. – 139 s.
4. Vsemirnyiy doklad po monitoringu ODV 2007. Prochnaya osnova. Obrazovanie i vospitanie detey mladshogo vozrasta // Obrazovanie dlya vseh. YuNESKO, 2007
5. Doshkolnoe obrazovanie v Kitae [Tekst] : Iz opyta doshk. obrazovaniya za rubezhom / L. Paramonova, E. Protasova // Doshkolnoe obrazovanie: Pril. k gaz. "PS". - 2010. - #: 3. - S. 5-6, 19. - (Gorizontskie ostrova).
6. Detskie sadyi Novoy Zelandii <<http://www.raznie-deti.ru/nwe-zeland/95-detskie-sady-novoy-zelandii.html>>
7. Doshkolnoe vospitanie v Izraile <<http://nansysan.narod.ru/index3009.html>>
8. Komitet po pravam rebenka. Sorok pervaya sessiya. Zheneva, 9-27 yanvarya 2006 goda. Zamechaniya obshego poryadka. - # 7 (2005). Osuschestvlenie prav rebenka v rannem detstve) <<http://www.ccprcentre.org/wp-content/uploads/2012/07/N8622379ru.pdf>>
9. Osobennosti doshkolnogo obrazovaniya raznyih stran mira <<http://www.kraskizhizni.com/baby/3-7/144-doshkolnoe-obrazovanie-raznih-stran>>

10. Sistema narodnogo obrazovaniya v zarubezhnyih stranah na sovremennom etape /Kapitalitalicheskie i razvivayuschie strany / Sb. nauch. trudov / Red. kol. : B.F. Melnichenko / otv. red. / i dr. – K.: KGPI. - 1990, 144 s.

11. Sistema narodnogo obrazovaniya v zarubezhnyih stranah na sovremennom etape /Kapitalitalicheskie i razvivayuschie strany / Sb. nauch. trudov / Red. kol. : B.F. Melnichenko / otv. red. / i dr. – K.: KGPI. - 1990, 144 s.

12 Sistema obrazovaniya v Egipte <http://www.rus-egypt.com/sovety/deti/67-education-in-egypt.html>

13.<http://www.jewishagency.org/JewishAgency/Russian/Aliyah/OBSHAYA_INFORMAZIA/_____ 9.htm